

zna... Čitava Evropa obilježila je policijski režim u Lombardiji kao infamiju. Car Franjo Josip nesamo da se dao informisati o policijskim krvavim i prljavim djelima, nego se u to s izvjesnom strašću i zadubao.

I onda kad policija nije više imala državo-pravno privilegijani položaj, car se lično stara za policiju. Položaj policijskog prezidenta u Beču i vrhovnog kapetana u Pešti, pa i položaji policijskih starješina u izvjesnim glavnim gradovima bila su do kraja vladanja cara Franje Josipa mjesta povjerenja, na čijim je nosiocima uvijek počivalo carevo oko. Kod posjete vladalaca, demonstracija itd., kao što ću još docnije da istaknem, često je lično naređivao mjere policije.

Dr. Ernst donosi veoma mnogo dokumenata koji se odnose na careve familijске odnose. Kad je stupio na prijesto, Franjo Josip I. uklonio je sve članove svoje familije, za koje se bojao, da bi mogli iskoristiti njegovu mladost i neiskustvo, da na nj utiču. Jedina mati njegova čini izuzetak — nadvojvotkinja Sofija. Franjo Josip i prema svom rođenom ocu nikada nije zaboravio da naglasi, da je on vrhovna glava dinastije, ali o materi piše kao vladalac: »Mama naređuje,« »po maminom naređenju«. Možda je to bila dužna sinovska zahvalnost prema materi, koja ga je de facto dovela na prijesto. Sofija je svladala otpor svog muža, sama se odrekla dostojanstva carice, da pribavi prijesto sinu, koga zove god. 1848. u pismu Radetzkom: Mein Theuerstes, Mein Herzblut...

Franjo Josip bio je tvrda srca, a dr. Ernst misli, da je načelno namjerno nastojao da svoju prvotnu, jednostavnu i čovječansku dušu otvrdne. Jedva što je izašao iz dječjeg doba, bio je usamljen čovjek, sjedio je u velikoj usamljenosti na prijestolu i izvršavao svoju dužnost. Niko mu nije stajao blizu, niti žena, niti jedinac sin, a braća su ga samo uznemirivala.

Franjo Josip proživljavao je buran život, put tragike i potresa. I tom životu pridružila se kao družica Jelisava, ta ne samo tajanstvena, interesantna žena velikog stila, nego i od sudbine izabrana, da prije vremena krvavo svrši svoj život. Čudnovat je odnos carev prema »Sisi« (tako je zvao caricu)! Prema njoj je ostao kavalir do njezinog tragičnog kraja. Po svoj prilici odigrale su se između cara i carice uzbudljive scene prije nego što je došlo do harmonije između njih, koja je svoj izražaj našla u tome, da je carica lutala po svijetu, dok je on kod kuće nastojao da izvršava svoje dužnosti i da se rasonodi kod gospođe Schrott. Car šalje svojoj ženi iz Budima, Ischla, Gödöllö-a, iz mjesta gdje je održavao manevre u Tunis, Krf, Veneciju, Pariz telegrame bez sadržine. U osim slučajeva

od deset ograničuje se na saopćenje, koliko ima stepeni u uzduhu, što ga udiše. Katkada ulazi u detaljnu analizu vremena i telegrafira na pr. da je vjetrovito ili toplo, da je bijesnila oluja, a onda zavladao lijepo vrijeme. I tragična caričina smrt nije prekinula njegov uobičajeni način života i rada. »La séance continue« — vladanje teče jednolično dalje, dnevni se pensum apsorpira, izvršava se dužnost ili ono što je barem vrijedilo kao dužnost. Dr. Ernst veli, da je upravo u tome ležala velika umjetnost, umjetnost da sve enormno, vanredno, što se oko cara događalo, da sve ljude svoje okoline koji su ga — u prvom redu njegova žena — svojom ekstravagancijom ili svojim velikim crtama plašili, potisne u kolosjek otmjenog filistarstva.

Prema sinu Rudolfu odnosi se car samo kao prema nasljedniku prijestolja. Nema tu nikakove srdačnosti i otac i sin nisu nikada međusobno općili ili razgovarali tonom, koji bi se mogao pretpostaviti u ovom slučaju, jer je Rudolf bio jedinac. Danas je utvrđeno, da je Rudolfu bila oduzeta svaka mogućnost ozbiljnog rada, da je bio sprečavan, da razvija svoje sposobnosti i da je njegovom tragičnom kraju mnogo kriv i sam otac.

I sa kćerima Giselom i Marijom Valerijom car nikada ne opći tako, da bi se mogla osjetiti kakva toplota ili nježnost. Vrijedno je još spomenuti njegov odnos prema bratu, nesrećnom mexičkom caru Maksimilijanu. Dr. Ernst veoma uvjerljivo dokazuje, da car ne bi bio svog brata pustio u mexičku pustolovinu, da nije htio da se oslobodi častoljublja njegova, koje mu je smetalo. Kad je Maksimilijan zapadao u sve veću opasnost, car je na nj sasvim zaboravio. Tragedija od Queretara nije ga nikako potresla. Ne treba to da se objašnjava time, što je državne poslove i dalje vodio na uobičajeni način, kao da se ništa nije dogodilo, niti time, što je cara Napoleona, kojeg je čitav svijet smatrao Maksimilijanovim ubicom neposredno poslije queretarske tragedije, svečano primio s caricom Eugenijom u Salzburgu. Ima nešto drugo. Car je god. 1867. tačno u dan, kad je običavao da nastupi svoj »dopust«, otputovao u Ischl u lov. To je prvi od nebrojenih slučajeva, u kojem se može u Franji Josipu zapaziti ništicu, kako veli Ernst, »eine monumentale Herzlosigkeit«.

Ima mnogo toga još u Ernstovoj knjizi, što bi bilo vrijedno iznijeti, ali ja ću da se ograničim samo na neke vanredno interesantne momente, koji se tiču nas. God. 1892. u martu boravio je Franjo Josip u Cap Martinu. Pored zabava car i ovdje pomno prati, što se to zbiva u njegovoj državi. U svom Hotelu čita novine i 11. marta depešira svom ministru predsjedniku

Windischgrätz: »Nadam se, da će odgovor na interpelaciju Bianchinija radi glasina o mobilizaciji protiv Srbije biti oštar i da izraz »Kroatische Truppen« ne će ostati neukoren«. Još isti dan odgovara mu ministar predsjednik »preporučeno«, da će na interpelaciju odgovoriti na sutrašnjoj sjednici i da će spomenuti izraz oštro ukoriti »Ich nehme Anlass, govorio je Windischgrätz u carevinskom vijeću, um gegen die für das k. und k. 13. Armeekorps die mit einem gewissen Nachdrucke Bezeichnung »Kroatische Truppen« auf das entschiedenste Verwahrung einzulegen. Das K. und K. Heer und alle seine Teile sind einheitliche und geschlossene und ihrem Obersten Kriegsherrn zu Gebote stehende Macht, welche keine anderen Rücksichten kennt als die des allerhöchsten Dienstes... I bečka je štampa s odobravanjem izvještala o tom incidentu u parlamentu. Car je na svojoj jahti na Rivijeri usred vatrometa i ciganske muzike izvolio da dade mig, veli Ernst i Beč je parirao i vlada, parlament i štampa — svi. To je mehanizam ustava...

Dr. Ernst — čini se sasvim ispravno — tvrdi, da mijenjanje slavenskog i njemačkog kursa u bivšoj monarhiji nije značilo, da je u cara bilo kakovih naročitih simpatija za Nijemce. Car je prosto izigravao nacije svoje države da sprečava jačanja konstitucije i da održi apsolutistički režim.

Kad je Gambetta idući za ciljem revanša nabacio misao rusko-francuskog saveza i slovensko-romanskog bratstva za pobijanje germanstva, pozdravili su ga Hrvati i mladočesi. Na intervenciju Tiszinu car se obraća na svog ministra predsjednika Taaffe-a, da žigoše Ultraslovene povodom mladočeškog i hrvatskog »Gambetta-Schwindela«. Car u pismu veli, da je pozvao hrvatskog bana da interveniše radi telegrama, što su ga hrvatski studenti poslali Gambetti. Ban ga je izvjestio, da je predatelje telegrama eruirao i da se nalaze u istrazi i da se nada da će tako otkriti i druge učesnike. Veoma bi bilo poželjno, piše car Taaffe-u, kad bi se to moglo da postigne i sa hrvatskim studentima u Beču.

God. 1888. spremala su slavenska društva u Beču proslavu Strossmayerova jubileja. Car je o tome doznao iz novina i stavlja Taaffe-u na razmišljanje, da li bi se ta proslava mogla da zabrani, dašto uz pretpostavku »dass es gesetzlich möglich ist«. Iz saopćenih dokumenata se ne vidi, da li je Taaffe našao zakonski put, da udovolji carevoj želji.

Dolazak srpske kraljice Natalije u Beč dao je caru povoda, da naređuje ministru spolnih poslova Kalnoky-u, ministru predsjedniku Taaffe-u, da preduzmu sve mjere, da bečki Jugoslaveni ne prirede kraljici ovacije. U telegramu Taaffe-u veli car,

da učini bečkog policijskog prezidenta odgovornim za svaku ovaciju kraljici. Ako je potrebno neka i najveći policijski aparat upotrebi, da se ovakove ovacije spriječe. Kraljicu su međutim ipak prepoznali neki hrvatski studenti, kad je pošla u rusku crkvu i živahno su je aklamovali. Franjo Josip bio je radi toga bijesan i dao Taaffe-u mig, da smijeni policijskog prezidenta, koji nije dorastao za svoj položaj. U dva mjeseca, piše car, imamo da očekujemo u Beču posjetu njemačkoga cara, a donde treba u Beču da vlada drugi red.

Car je mrzio novinare. Kod njegovih javnih nastupanja trebalo je novinare pred njim sakrivati, da ih ne opazi. Ipak ovakve mjere nisu bile dovoljne i dogodilo se više puta, da je car te svoje neprijatelje otkrio i dao ih odstraniti. Car često intervenira, da se protiv izvjesnih novina sa strane vlasti istupi ili da se novine upute, što ne smiju da pišu.

Dr. Ernst učinio je na osnovu proučavanja carevih akata ovu konstataciju: Kod Franje Josipa je sasvim svejedno, da li se iz njegovih akata citira, kad mu je bilo 30 godina ili šezdeset godina. On nije bio ni mlad ni star. Njemu je bio jedan dan jednak drugomu. Izvještaj o užasnoj i tajanstvenoj smrti jedinca sina berlinskom dvoru ne razlikuje se u tomu od lovačkog izvještaja njegovom jedinom prijatelju Albertu od Saske. Štaviše ni njegov se rukopis nije promijenio u toku od pola stoljeća. Dok se sve oko njega mijenjalo, ostao je on nepromijenjen i usamljen kao kamena sfinja u pustinji.

Dr. Milan Prelog.

*

»Nastavni Vjesnik« 1918.—1928. Glasilo društva hrvatskih srednjoškolskih profesora u Zagrebu. Ovaj mjesečnik, što je od godine 1892. do 1907. izlazio u nakladi tadašnje kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, a od toga vremena u nakladi Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora pored svojega eminentnoga zadatka, da bude srednjoškolsko pedagojsko staleško glasilo zadovoljavao je i drugoj potrebi našeg kulturnog života — stručno naučnoj. U tome smjeru Nastavni Vjesnik je donosio pored pedagoško-metodickih i članke iz područja povijesti, etnografije i literarne historije.

Dat ću kratak prijedlog ovakovih članaka u »Nastavnom Vjesniku« od godine 1918. do 1928.

Dr. Petar Kolendić: Fragment jedne dubrovačke komedije iz XVI. vijeka (Knjiga XXVI. sv. 6, str. 347.). Pisac spominje, da je u jednoj bogatoj zbirci starina (Antuna Lukanovića)

u Šibeniku naišao na manji rukopis iz XVII. stoljeća, u koji je ispisan fragmenat jedne dubrovačke drame, kojoj nije označen natpis ni auktor. Prikazivač iznosi karakteristike ovoga fragmenta te analizira pojedine scene trudeći se da dokaže, da je ova komedija pisana u XVI. stoljeću. Na kraju donosi cijeli fragmenat (sv. 6. i 7.).

U istome broju (6. str. 36) nastavljaju Š. Urlič i dr. Petar Karlič polemiku o tome, da li je B. Benincasa bio urednik »Kraljskog Dalmatina« u člancima »Još dvije tri riječi o B. Benincasi, uredniku »Kraljskog Dalmatina« (Š Urlič) i »Ponovno je li Benincasa bio urednik K. D.« (dr. Petar Karlič). Dr. Karlič misli, da cenzoru Bartolu Benincasi, koji »nije znao ni slova hrvatski«, a koga ni sami Talijani u enciklopedijama ne spominju, ne može biti mjesta u hrvatskoj književnosti.

Na str. 386. sv. 6. iznesen je književni rad dra. Petra Tomića, gimn. profesora i hrv. književnika prigodom njegove smrti († 11. II. 1918.). Podaci su izvađeni iz njegove autobiografije.

Dr. Josip Modestin: Tužaljke lijepe Mare za izgubljenom krunom (Knj. XXIV. sv. 8.—10. str. 490.). Pisac analizira sadržaj poznate lijepe narodne pjesme: Popuhnuo tihi vjetar... i odnesal Mari krunu... i određuje joj mjesto postanja u Hrvatskom Primorju. Pod »crnim Morom« krije se — po piščevom mišljenju — ugarski kralj Koloman, koji je Mari (Hrvatskoj) našao hrvatskoj krunu. Ona je preteča Vitezovićeve »Plačne Hrvatske« i Stoosova »Kipa domovine«.

Dr. Vlado Petz: Stjepan Marjanović, pjesnik ilirski (Knj. XXVI. sv. 8.—10., str. 590.). Prilog k povijesti hrvatske preporodne književnosti. Stjepan Marjanović — po piščevu izlaganju — agilan je suradnik na polju književnom za vrijeme preporoda, no sav njegov književni rad neoriginalan je. Pjesme su njegove izašle pod naslovom »Vitie« — a velika većina tih pjesama jednostavan su prijevod njemačkih pjesama. Bavio se i drugim radom umjetničkim pa je njegova svestranost utvrđena i u natpisu na njegovoj grobnoj ploči na kojoj stoji: »Grob Stjepana Marjanovića, djelotvornog rodoljuba, samouka slikara, pjesnika i glazbara«.

Dr. Josip Modestin daje (str. 622.) opširan prikaz Klaićeva djela Pavao Ritter Vitezović.

Dr. Grga Novak: Topografija i etnografija provincije Dalmacije (Knj. XXVII. sv. 1. 2. 3. 4. i 5.). Pisac iznosi uz bogato navođenje historijskih izvora latinska imena gradova i naselja rimske Dalmacije te objašnjava današnje nazive tih mjesta, te određuje

točno položaj, gdje su ležala naselja onoga vremena.

Ivan Milčetić: Grujić Radoslav 1. Plemenski rječnik ličko-krbavske županije. 2. Topografski rječnik gospićkoga kotara (Zbornik za nar. život i običaje XXI. 273—364. XXII. 155—256). Kritički prikaz ovih dviju Grujićevih radnja. Prikaz je pohvalan. (»Nast. Vjesnik« knj. XXVIII. sv. 2. i 3. str. 82.)

Dr. Petar Karlič, Nepoznati ulomak »Hvarkinje«. Pisac uspoređuje zagrebački rukopis »Hvarkinje« (Z) s rukopisom dosad nepoznatim, koji je njegovo vlasništvo (K) i izriče želju, da se kod drugog izdanja Hvarkinje »pod crtom« uzme obzir i na variante ovoga dosad nepoznatog ulomka Hvarkinje. (Knj. XXVIII. sv. 3. i 4. str. 97.)

Dr. Dane Gruber, Osnutak hrvatske kraljevine (Knj. XXVIII. sv. 4 i 5. str. 145.). Pisac pobija tvrdnje Tome, arcidakona spljetskog, da je Hrvatska postala kraljevinom istom od Držislava i da su njezini kraljevi dobivali kraljevske znakove od bizantinskih careva. Kad se Tomislav svojom vlastitom snagom bio digao na vrhunac svoje moći, onda je prema ovoj svojoj povećanoj vlasti uzeo i veći naslov, t. j. kraljevski, dakle kraljevskog naslova nije dobio od rimskoga pape, već po svojoj domisli, a papa mu je onda dao priznanje na ovaj naslov.

Dr. Milan Šenoa, Ruske naseobine u Srijemu (Knj. XXVIII. sv. 4. str. 152.) Ove naseobine, kako pisac izlaže, nastale su sekundarnim putem t. j. Rusi su onamo došli iz Bačke ili zemlinske županije, a vrlo su rijetko primarne t. j. izravne seobe iz Galicije. Prikazavši u postocima ruske nasljednike po srijemskim kotarevima opisuje Šenoa oblik selâ, gradnju kuća, nošnju i običaje srijemskih Rusa.

Dr. David Bogdanović, Jedna zaboravljena novela Josipa Kozarca (Knj. XXVIII. sv. 6. str. 248.). U svojoj autobiografiji veli sam Kozarac, da su »Priče djeda Nike« prvi plod njegovih mladenačkih doživljaja u prirodi. Te su priče izašle g. 1883. Međutim — tako iz nosi D. Bogdanović — još g. 1878. štampana je jedna njegova novelistička radnja u »Obzoru« s natpisom: »U crkvi bit ćeš štovana...«

U istome broju (str. 268.) prikazuje dr. Branko Vodnik »Pregled hrvatske i srpske književnosti« od dra. Dragutina Prohaske.

Dr. Đuro Kőrbler, P. Kanavelovića »Sveti Ivan biskup trogirski« (Knj. XXVIII. sv. 8. i 9. str. 372.). Pisac članka oprovrgava tvrdnje prof. dra.

I. Scherzera (N. V. IV., str. 268.), koji tvrdi, da ona pjesma u obliku, u kojem ju je štampao J. Jurković, odaje tragove dočnije prerade, a da te prerade nisu plod Kanavelovićeve duha, nego da ih je iza njegove smrti dodao netko drugi. (Ovoj raspravi dodan je prilog u XXX. knjizi sv. 9. i 10. str. 433.).

Dr. J. Nagy prikazuje u istome broju (str. 439.) dvije monografije o profesoru Josipu K. Jirečeku († 10. I. 1918.) i to Jagićevu i Murkovu. Prof. Ž. Jakić prikazuje (str. 449.) knjigu Đuro Szabo: Spomenici kotara Ivanec.

Dr. Vladimir Čorović, Reljkovićeve Ovčarnica (Knj. XXIX. sv. 1. i 2. str. 22.) 1770. godine zatražio je bečki dvorski ratni Savjet da se njemačko djelo Paulovo Anleitung zur Verbesserung der Schafzucht prevede na hrvatski jezik. Ovo je djelo preveo slavonski pisac Adam Tadija Blagojević, no dvorski ratni savjet nije se obazirao na taj prijevod, već je tražio Reljkovićev prijevod, koji je izašao kasnije. Pisac članka objašnjava zašto je bilo tako i utvrđuje, da je prevod Reljkovićev napredniji i bolji.

Dr. B. Drechsler prikazuje (str. 64.) V. Dukata, Lovrenčić »Petrica Kerempuh« (Rad 220).

Dr. Slavko Ježić, Talijanske pjesme F. K. Frankopana. (Knj. XXIX. sv. 3. i 4. str. 123.). Pisac dokazuje, da je Frankapan pjevao i talijanskim jezikom, jer da je pronašao pet talijanskih pjesama, za koje se može dokazati da su Frankapanove.

Dr. Petar Skok, Prilozi k ispitivanju hrvatskih imena mjesta, (Knj. XXIX. sv. 5. i 6. str. 225. i nastavak do 1. i 2. sveska knj. XXX.) Pisac objašnjava postanje, značenje te geografski i politički položaj velikog broja hrvatskih imena mjesta. Materijal je svrstan abecednim redom.

U istome dvobroju nalazi se prikaz knjige Đure Szabo-a: Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji od prof. Ž. Jakića.

Maixner Ivanović Rudolf, Francuski prijevod Gundulićeve »Osmana«. (Knj. XXIX. sv. 7. i 8. str. 294.) Francuzi su tek godine 1838. saznali točno i solidno, što je zapravo »Osman«, jer do toga vremena oni su se vrlo malo zanimali za sve, što se nalazilo izvan Francuske. Te godine je vojvoda Antun Sorgo (Sorkočević) u »Revue du Nord« štampao svoje članke o nama. Prvi članak u svibanjskom broju »Sur la ville et l'ancienne république de Raguse« govori o povijesti dubrovačkoj, a drugi, u kolovoškom broju »Osman, poëme illyrien« donosi uz uvod o ilirskom jeziku i literaturi te o Gunduliću prevedene fragmente 8. i 14.

(Sorkočevićeva) pjevanja. Pisac se dalje bavi ovim prijevodom.

Dr. Vladimir Kesterčanek, O utjecaju njemačkih pjesnika na Antuna Nemčića. (Knj. XXIX. sv. 7. i 2. str. 300.) Pisac iznosi primjere navodeći tekstove, iz kojih se jasno vidi, u koliko je mjeri Nemčić stajao pod utjecajem njemačkih pjesnika.

Dr. Dane Gruber, Kako je Hrvatska dobila Dalmaciju g. 1358. (Knj. XXIX. sv. 7. i 8., str. 318. i 9. i 10. str. 432.) Pisac prikazuje dugotrajne napore kralja Ludovika I., da pod svoju vlast dobije Dalmaciju, što mu je konačno uspjelo mirom u Zadru 18. veljače 1358. Tako je Hrvatskoj pridružena Dalmacija, koja je nekoć bila njezina kolijevka. Tako je ostalo do početka XV. stoljeća, kad su se Mlečane opet dočepali Dalmacije.

Dr. Velimir Deželić, Izvor Veberova »Dobrotvora đaćkoga«. Članak iznosi dokaze, da je Veber gradu za ovu svoju novelu crpao iz istinitoga događaja, koji je opisan u jednom kajkavskom spisku iz početka XIX. stoljeća. Pisac donosi i tekst rukopisa, koji i sa jezične strane iznosi zanimljive podatke. (Knj. XXIX. sv. 7. i 8. str. 314.)

Dr. Franjo Fancev, Izdanja Marulićeve Judite. (Knj. XXX. sv. 2. str. 119.) Pisac iznosi, da imamo pet različitih starijih izdanja (1521., 1522., 1522., 1586. i 1627.) U razmaku od više 100-tinu godina između 1. i 5. izdanja samo je posljednje izdanje utvrdilo potrebu mijenjanja jezika prvoga izdanja. Time smo dobili ujedno lijepu paralelu mijenjanja arhaiističkog tipa jezika u mladi.

Dr. Božo Cvjetković, Iz diplomatske povijesti Dubrovnika. (Knj. XXX. sv. 3.—6. str. 133.). Sadržaj: Onovremeni povijesni karakter. — Etničko strujanje. — Krstaške vojne; njihov cilj i posljedice gledom na sredozemnu rasu. — Četvrta krstaška vojna i Mlečani. — Posvojenje Zadra. — Dubrovnik i etnička strujanja. — Dubrovačka republika prima vrhovništvo mletačko. — Dubrovački razvoj pod utjecajem zapada.

Dr. Velimir Deželić st., Danteov Pakao i Stanko Vraz. (Knj. XXX. sv. 1. i 2. str. 5.). Prikazan je prijevod nekih odlomaka iz Danteova Pakla, što ih je preveo St. Vraz. Taj je prijevod pisac ovoga članka našao u ostavštini Rakovčevoj.

Emil Laszowski, Prilog književnom radu Nikole Plantića. (Knj. XXX. sv. 1. i 2. str. 14.) Nikola Plantić bio je svećenik zagrebačke biskupije, a kasnije isusovac i misionar u Paragvaju. Posljednje dane svojega života proveo je kao rektor isusovačkog kolegija u Varaž-

dinu. Uz svoje zvanično djelovanje Plantić je radio i književno te je izdao knjigu: »Pobožna i kratka zavsaki dan meseca pre-mišljavanja...« U članku navodi se i drugi književni rad Plantićev.

Rudolf Strohal, Pregled ti-skara, u kojima su se štampale hrvatske knjige od najstarijih vremena do osnutka Jugosla-venske Akademije. (Knj. XXX. sv. 1. i 2. str. 19.) Navedene su tiskare 1. iz-van domovine i 2. u domovini.

Dr. Dane Gruber, Grgur II. Bri-birski (Knj. XXX. sv. 1. i 2. str. 26.) Uloga Grgura II. iako nije bila onako znat-na, kao njegove braće Mladena II. i Pa-vla II., ipak je bila dosta važna u povije-sti hrv. kraljevstva. I on je po svojim si-lama branio prava slobodine hrvatskih velmoža i po tome hrvatsko-ga kraljevstva prema kraljevima Anžuvincima, koji su do-sljedno nastojali, da skrše hrvatske vel-može i da hrvatsko kraljevstvo što tješnje privežu ugarskom kraljevstvu. On je polo-žio preselivši u Staru Slavoniju temelj no-voj, moćnoj lozi Bribiraca Šubića, naime lozi Zrinjskoj. (Vidi i knj. XXXIV. str. 114.)

Maixner Ivanović Rudolf, Ban Jelačić kao pjesnik. Knj. XXX. sv. 5. 6. str. 214.) Pisac govori o zbirci nje-mačkih pjesama Jelačićevih, koje su izašle pod naslovom »Eine Stunde der Erin-nerung«. — Ban Jelačić ne bijaše darovit pjesnik, premda je lako i rado pisao sti-hove. Ipak se iz njegovih pjesama vidi, da je trajno težio za »velikim podvizima«.

Dr. Božo Cvjetković, Ocean i povijest. (Knj. XXX. sv. 7. i 8. str. 337.) »Za povijest i geografiju, izuzevši astro-nomski i geološki dio, more je conditio sine qua non. Bez njega bi hronologija na našem planetu dospjela na mrtvu točku. Smrću mora neminovno bi slijedila i smrt povijesti, jer je iz mora sve poteklo«. Utjecaj mora na povijest čovječanstva vrlo je velik. U borbi za opstanak, što je majka svakoga napretka, ocean se jako razlikuje od tvrdo-ga tla. Ocean velikih prostora i širokih horizonata jako djeluje na oštrenje i širenje umnog, političkog i privrednog poimanja svijeta. More je naj-aktivniji i najstariji diplomat!

Dr. David Bogdanović, Nešto o M. A. Relkoviću. (Knj. XXX. sv. 9. i 10. strana 442.) Pisac navodi neke primjere za Relkovićevo pisanje pjesama, jer je osim »Satira« ostalo još nekoliko Relkovićevih manjih radova u stihovima.

Dr. Stjepan Tropsch, August Šenoa kao pripovijedač. (Knj. XXX. sv. 9. i 10. str. 445.) U raspravi iz-nosi autor neke priloge za karakteristiku Šenoina načina pripovijedanja. Tako na pr. ističe pisac, da je Šenoa volio za karakte-

riziranje pojedinih lica uzimati francuske i latinske — rijetko njemačke i talijanske fraze. Šenoa ne poznaje staleskih razlika. On je prozet etičkim i moralnim načelima, zato o preljubu govori samo u epizodama. Junaci i junakinje njegovih romana većim dijelom su jedinci...

Vjekoslav Klaić, Mihailo Bu-čić i Franjo Tah. (Knj. XXX. sv. 9. i 10. str. 474.) Klaić dokazuje iz parnice Mihajla Bučića protiv Franje Tahija, da je Mihajlo Bučić do 24. travnja 1565 bio ri-mokatolički župnik u Stenjevcu, a god. 1567.—1571. u varoši Nedelišću kod Ča-kovca u Međumurju, gdje je crkveni patron bio knez Juraj Zrinski.

Dr. Velimir Deželić st., Nepo-znate njemačke pjesme Augusta Šenoa. (Knj. XXXI. sv. 1. i 2. str. 15.) I August Šenoa, kao mnogi drugi hrvatski pjesnici, bio je i njemački pjesnik. Pisac prikazuje jednu zbornicu Šenoinih njemačkih pjesama pod naslovom »Blüthen von 1858.« To je rukopis samoga pjesnika Dr. Deželić dalje ističe, kako se kasnije hrvatski pjesnik Šenoa poslužio nekim mislima iz ovih svojih njemačkih prvijenaca (»Tele-graf« — »Brzovjav«). U knj. XXXI. sv. 4 i 5. str. 157. donosi isti pisac »Prilozi k bio-grafiji A. Šenoa«.

Dr. Franjo Fancev. Iz hrvatske književne povijesti. Knj. XXXI. sv. 1. 2. str. 52.) 1. Ljudevit Jakobili, hrv. književnik. 2. Ivan Mihalj Sotner. Dr. Fancev utvrđuje, da je Jakobili bio pisac la-tinskoga djela a da je kasnije učinjen hrvatskim piscem, a Mihalj Sotner nači-njen je piscem, a bio je zapravo samo nak-ladnik. 3. Novi primjerci dosadašnjih unika. U knjizi XXXI. sv. 6.—9. nastavlja dr. Fancev i prikazuje 4. »Literarnu hi-storiju Adama Alojzija, Baričevića« i 5. Grgur Malevac. Isti pisac donosi (knj. XXXI. sv. 9.—10.) raspravu Pri-lozi za historiju kajkavske poezije u XVII. stoljeću«. Obara se na dosadašnje literarne historiografe, koji da su kajkavsku poeziju XVII. stoljeća pri-kazivali »primitivno« i da u tome pogledu nisu pokročili dalje od početnih istraživa-nja Kukuljevićevih. Pisac naročito to zamjera književnom historičaru dru. B. Vod-niku. Kajkavska književnost toga vremena stajala je pod jakim utjecajem njemačko-latinske kulture. Sada pisac iscrpivo pri-kazuje 1. Gabrijela Jurjevića 2. Matiju Magdalenića. (Vidi i XXXI. str. 329.)

Vladoje Dukat (knj. XXXI. sv. 4. i 5. str. 175.) Tri pisma Tomaša Mik-loušića. (Iz hrvatske književne povi-jesti.) Iz pisama se doznaje, da je između Mikloušića i Lovrenčića, najznatnijih kaj-kavskih literata dopreporodnog doba po-stojalo srdačno prijateljstvo, koje se oči-

tovalo u međusobnom književnom poma-
ganju.

Vjekoslav Klaić, Dr Romuald Josip Kvaternik, posljednji profesor historije u kr. akademiji znanosti u Zagrebu. Ovdje je prikazan život i rad oca Eugena Kvaternika, hrvatskog narodnog borca i mučenika.

Dr. Velimir Deželić, Dragutin Rakovac kao dramatik. (Knj. XXXII. str. 1.) Pisac prikazuje Rakovčev prijevod Körnerove drame Zriny, koji do-
sad još nije poznat i koji se našao u ruko-
pismoj ostavštini Rakovčevoj.

Dr. Dane Gruber, Ban Mikić Mihaljević. (Knj. XXXI sv. 1.—6. str. 20.) Ugarsko-hrvatski kralj Karlo I. An-
žvinac imao je mnogo borbe s hrvatskim
velmožama, koji su htjeli da budu neovisni
od kralja. Kralj se nadao, da će ban Mikić
Mihaljević uspjeti da upokori hrv. kne-
zove. Mikić bio je podrijetlom Malorus, a
dobio je od kralja visoke časti i mnogo
dobara. Pisac dalje prikazuje historijat
borbi, što ih je Mikić vodio dijelom za
ojačanje svoje, a dijelom za ojačanje kra-
ljevske vlasti.

Dr. Franjo Fancev, O »Stjepa-
nuši« Stipana Jajčanina. Knjiga
XXXII sv. 1. i 2. str. 38.) Pisac se bavi
analizom sadržaja knjižice »Ispovied kr-
stjanska« fra Stipana Jajčanina Markovca
aliti Margetića. Prigovara dosadanjim hi-
storiografima književnim, što ovo djelo
samo spominje, a ne iznose njenoga sad-
ržaja, po kojemu je ona postala popularna
i prozvala se popularnim imenom »Stje-
panuša«. Dr. Fancev misli, da ova knjiga
svoju popularnost nije stekla po prvome
dijelu, koji sadrži upute za ispovijed, ka-
kvih je bilo i u drugim bosanskim molitve-
nicima, već po drugom dijelu, koji sadrži
poeziju, kojom je kitio i Divković svoj
»Nauk krstjanski«.

Vladoje Dukat, O Jurju Hab-
deliću. (Knj. XXXII. sv. 3. 4. str. 124.)
Pisac se bavi Habdelićevim djelima
»Pervi otcza nassega Adama greh« i »Zer-
czalo Mariansko« uzičajući kao osnov
svojeđa izlaganja, da su ta Habdelićeva
djela neoriginalne komplikacije. Ipak drži
prof. Dukat, da Habdelićev rad čini vrlo
važan i znamenit faktor u razvoju kajkav-
ske proze XVII. stoljeća.

Isti pisac donosi u XXXIII. knj. sv. 1. i
2. str. 17. raspravu »O vrelima Jam-
brešičeva rječnika«. Pisac navodi
latinsku, hrvatsku, mađarsku i njemačku
građu, koja je poslužila za sastavljanje
rječnika. O Sušnik-Jambrešičevu rječniku
razvila se između VI. Dukata i dra. F.
Fanceva polemika glede autorstva. (Nast.
Vjesnik XXXV. 9.—10., XXXVI. 1.—2.)

Dr. Franjo Fancev, Prilozi za
povijest hrvatske crkvene dra-
me. (Knj. XXXII. sv. 3—6. str. 109.) Pisac
dokazuje, da crkvena drama nije bila samo
crkveno narodna potreba, već da se raz-
vila i u osobitu literarnu vrstu naše umjet-
ne književnosti. Hrvatska crkvena drama
preuzela je svoj osmerac iz naše crkvene
poezije. Dr. Fancev iznosi tvrdnju, da je
talijanska crkvena drama izvodila snažan
utjecaj na našu dramu ne samo obzirom
na njen vanjski oblik. Nikako ne možemo
tražiti utjecaj njemačke crkvene drame na
našu, kako to tvrdi dr. Vodnik. S talijan-
skom one imaju i neke zajedničke motive.
(Vidi i knj. XXXVI str. 1. »Novi prilozi za
povijest hrvatske crkvene drame«.)

Vladoje Dukat, Tomaša Miklou-
šića rad oko kalendara (knjiga
XXXIII. sv. 5. 6. str. 194). Mikloušić ide
među one izdavače hrvatskih kalendara,
koji su razabirali, da kalendar nema samo
služiti za praktičnu potrebu, već da treba
da bude i poučni priručnik. Mikloušić
izdao je g. 1819. prvi hrvatski stogodišnji
kalendar. Taj je kalendar vrlo solidna i
poučna knjiga. Pisac sada potanje prikazuje
sadržaj kalendara. Najvažniji dio njegov
jesu gospodarske poruke.

Vjekoslav Klaić, Prilozi hrvat-
skoj historiji za narodnih vlad-
ara. (Knj. XXXIII. str. 275.) Konstantin
VII. Porfirogenet u svojem djelu »De admi-
nistrando imperio« daje vrlo oskudne po-
datke o hrvatskim vladarima, a i one, koje
spominje nije po njegovu kazivanju moguće
svrstati u vremenski slijed. Klaić postavlja
hipotezu, da je Konstantin imao na umu
dva Krešimira, te da je jedan Krešimir
s ocem Trpimirom živio u IX. st., a drugi
sa sinom Miroslavom u prvoj polovici X. st.
Tako otpada potreba, da se stvori imagi-
narni drugi Trpimir. Dalje govori pisac
o splitskim saborima god. 925, i 928. i o
Tomi arcidakonu.

Jubišarni milenijski zvezak
Nastavnoga Vjesnika donosi ove
historijske članke: (Knj. XXXIV.
sv. 1.)

Vjekoslav Klaić: Nagadanja o
hrvatskoj kraljeskoj kruni.
God. 1634. našla se u razvaljenom zidu
grada Ozlja neka vrlo dragocjena kraljev-
ska kruna. Mogla je to biti i stara kruna
hrvatskih kraljeva, koja je za tatarske pro-
vale možda dana u pohranu Frankapanima
na otoku Krku, pa je poslije prenesena iz
mletačkog Krka u grad Ozalj. No sve to
zasad je nagadanje.

Dr. Josip Nagy, internacional-
no značenje starih hrvatskih
isprava (str. 5). Ako se uzme u obzir,
da su Hrvati, jedini od svih Slavena, došli
u neposredan doticaj s rimskom civilizaci-

jom i rimskim ispravama, da u njihovo doba žive i dalje mnogi ostaci rimske isprave, da u romansku ulaze elementi hrvatskog pravnog naziranja, i da ti elementi mijenjaju strukturu same isprave i da su hrvatske kneževske i kraljevske isprave poseban tip — onda se može reći da im pripada internacionalno značenje.

Dr. Josip Modestin, Imena pectorice braće i dviju sestara na početku hrvatske povijesti, (str. 91 pisac polemizira s navodima prof. dra. Šišića o gornjoj temi. (Vidi i Nast. Vjesnik XXXIV. str. 115. i knj. XXXVI. str. 288).

Dr. Stjepan Srkulj, Ličnost kralja Tomislava i njegove zasluge. (str. 15) Članak ima ove sastavne dijelove: I. Geografsko gospodarska razmatranja. II. Jedna historijska zabluda. III. Ličnost kralja Tomislava. IV. Zasluge Tomislavove.

Dr. Dane Gruber, Djelovanje kardinala Gentilisa u Hrvatskoj (1308.—1311.) (nastavlja se u svez. 2—3.). Kardinal Gentilis igrao je znatnu ulogu u povijesti hrvatskoj na početku XIV. s., a isto tako i u Ugarskoj, gdje je naveo sve plemiće na to, da su Karla I. izabrali i priznali za svojega vladara. Od istoga pisca na str. 114 ima rasprave: »Još o Grguru II. Bribirskom« (Vidi i knj. XXX. sv. 1. i 2. str. 26.)

Dr. J. Bösendorfer, Reformne misli XVII. vijeku u bivšoj Austro-Ugarskoj. S oslobođenjem Ugarske i Slavonije uskrsnu pitanje o upravi novo osvojenih zemalja. Glavno vrelo reformnih misli sve do Marije Terezije i Josipa II. bio je glasovit. Compendium der haubtrelation über die Einrichtung des Königreich Ungarn de anno 1688.

Hamdija Kreševljaković, Strossmayerovo pismo Mehmed-begu Kapetanoviću (knj. XXXV. sv. 3—4. str. 81.). Kada je austrijski car Franjo Josip slavio g. 1879. srebrni pir, došla su mnoga odaslanstva u Beč. Iz Bosne došao je Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak. On se u Beču upoznao s biskupom Strossmayerom i otada do smrti ostadoše njih dvojica najbolji prijatelji. U jednome pismu, što ga S. piše Mehmed-begu K., spominje on njegovo »Narodno blago« iz g. 1887. i hvali je kao vrlo vrijednu narodnu knjigu.

Vjekoslav Klaić, Herceg Hrvoje i Hvala Krstijanin (knj. XXXV. str. 83.). Iz jedne povelje kralja Sigismunda iz g. 1402. vidi se, da su kralj, dotično njegovi ljudi u kancelariji bosanskoga vojvodu, potonjega hercega spljetskoga Hrvoja držali i zvali patarenom. Ćirilski rukopis krstijanina Hvala svjedoči, da se nastojalo vojvodu Hrvoja, a od god. 1403. spljetskog hercega

Hrvoja Vukčića privesti u krilo rimokatoličke crkve. Rukopis Hvala krstijanina pohranjen je u sveučilišnoj knjižnici u Bologni. Dalje Klaić raspravlja o tome rukopisu.

Vladoje Dukat, Hrvatska kajkavska književnost (knj. XXXV. str. 103.). Pisac iznosi, da naši književni historičari premalo pažnje posvećuju kajkavskoj knjizi i njenim izdanjima.

Kerubin Šegvić, Jesu li Ćiril i Metod prosvjetitelji Hrvata. (Knj. XXXV. str. 162.) Pisac izvodi, da je glagolica starija od Ćirila i Metoda, da je slovjensko bogoslužje postojalo prije njih i da su se Hrvati služili pismom glagolskim i slovjenkim od pamtvijeka. (U istoj knjizi XXXV. str. 377. osvrt se prof. M. Kuzmić na ovaj članak.)

Dr. Franjo Fancev, Novi priloz i za povijest hrvatske crkvene drame. (Knj. XXXVI. str. 1.) Protivno mišljenje M. Valjavca, I. Milčetića, R. Strohala, J. Roića i Br. Vodnika, da se naša crkvena drama počela najprije javljati u najsjevernijim stranama teritorija glagolske crkve, t. j. ili u Hrvatskom Primorju ili na kvarnerskim otocima pisac dokazuje, da se hrvatska crkvena drama pod utjecajem sredovječne latinsko-talijanske crkvene drame razvila (u XV. st.) najprije na području hrvatske glagolske crkve zadrškoga kraja, a tek kasnije na jugu u Šibeniku, Hvaru, Splitu i Dubrovniku, odnosno na sjeveru u Hrv. Primorju na kvarnerskim otocima i u Istri.

Ivan Medved, Prvi dio Katančičeve Autobiografije. (Knj. XXXVI. str. 43.) U jednoj latinskoj pjesmi Katančičevoj nalaze se važna data o njegovoj mladosti i njegovu životu. Pisac iznosi cijelu ovu pjesmu u hrvatskom prijevodu.

Stipan Banović, Netemeljitost nekih prigovora Rusa P. A. Lavrova Mažuranićevu eposu Smrt Smail-age Čengića. (Knj. XXXVI. str. 52.) Lavrov osim nekih nedosljednosti u metru prigovara Mažuraniću, da katkada iz želje za afektima griješi protiv istine. Pisac drži, da je »baš ono pjesnička vrlina, što Lavrov drži, da je pjesnička slabost« i pobija navode i prigovore Lavrova.

Pop Vinko Premuda, Najstariji datovani spomenik hrvatske glagolice. (Knj. XXXVI. str. 81.) Opis i slike glagolskoga spomenika iz g. 1345.

Kerubin Šegvić, Dva spljetska (Knj. XXXVI. str. 111.) Pisac pobija neke navode dra. Viktora Novaka, što ih je iznio u Spomen knjizi Frane Bulića u raspravi »Dva spljetska falsifikata iz XII. vijeka« i u raspravi »Analiza razvoda zemalja manastira sv. Benedikta u Spljetu«.

(»Vjesnik za Arheologiju i povijest dalmatinsku«, god. XLVII—XLVIII.)

Stanko Pavelić, Primjer hrvatske historiografije prije osamdeset godina. (Knj. XXXVI. str. 122.) Pisac prikazuje »Novi i stari kalendar slavonski za prestupno godišće 1848« analizirajući članak »Uspomena starih događajah u Slavonii«. Autor se bavi pitanjem romanizacije u liriku, dakle pitanjem, kojim se bavi K. Jireček i C. Patsch.

Dr. J. Matl, Dva njemačka časopisa iz šezdesetih godina 19. vijeka. (Knj. XXXVI. str. 174.) Docent gradučkog sveučilišta i austrijski stručnjak za književnu historiju južnih Slavena prikazao je u ovom članku časopise »Ost und West« i »Slavishe Blätter« te njihov značaj za političku historiju južnih Slavena. Pisac iznosi važne činjenice, o kojima se dosad još nije vodilo računa u našoj literarnoj historiji.

Dr. Franjo Fancev, Prilog za historiju hrvatsko srpskih književnih veza u 18. vijeku. (Knj. XXXVI. str. 241.) Pisac dokazuje, da je u srpskoj građanskoj lirici XVIII. stoljeća bilo ne samo nesumnjive hrvatsko-kajkavske građe, već da je između jedne i druge lirike moralo biti i neposrednih tijesnih veza, koje su podržavali hrv. i srpski graničarski oficiri i podoficiri. »S pravom se mora pretpostaviti, da je hrvatska građanska lirika starija od srpske«.

Hamdija Kreševljaković, Rustem-paša, veliki vezir Sulejmana II. (Knj. XXXVI. str. 272.) U članku prikazan je život Rustem-pašin, a naročito njegova velika moć na dvoru cara Sulejmana II. Bio je taj čovjek jedan od ljudi, koji su znali svoj položaj u svim smjerovima iskoristiti i u lične i u državničke svrhe.

Dr. Vlado Petz.

B I L J E Š K E

* Zaključkom broj 26.847—1928. Oblastni Odbor zagrebačke oblasti omogućio je svojom pripomoći izdanje ovoga sveska »Narodne Starine«. Osamljenom uvidjanošću i dobrim shvaćanjem poziva našeg časopisa oblastni je odbor u Zagrebu pokrenuo izlaženje »Narodne Starine« iz poznatog dugotrajnog zastoja, da tim svojim činom pripomoćne bar urednoj likvidaciji već pripremljenoga građiva prijašnjih svezaka, ne bude li više mogućnosti daljnje izlaženja »Narodne Starine«. Uredništvo ovog časopisa izriče i ovim svoju veliku zahvalnost zagrebačkom oblasnom odboru u vrijeme, kada su drugi mjerodavni faktori zajedno s publikom i velikim brojem predbrojnika zanemarili ovaj u početku dobro primljeni list.

* 25. veljače 1928. proslavio je g. S. Berger, počasni ravnatelj »Etnografskog odjela Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu«, sedamdesetgodišnjicu života. Toj proslavi pridružila se i »Narodna Starina« svojom čestitkom, dok je jedan, umjetničko-obrtnički, sabiralački dio svečareve životne akcije ocrtan već u I. knjizi ovog časopisa (isp. str. 191.) No jednako i još više važne su njegove predradnje a onda i samo osnivanje zagrebačkog Etnografskog Muzeja u društvu s prof. Vl. Tkalčićem g. 1919. I ako došljak iz Slovačke u Hrvatsku svečar se od osamdesetih godina prošlog stoljeća posve kod nas udmaćio, potaknuvši niz akcija što su u izvjesnim krajevima unapredile materijalnu kulturu a u inozemstvu pronijele glas o

ljepoti našeg narodnog veziva. Kao dugogodišnji trgovac i vlasnik modne kuće za opremu nevjesta u Zagrebu posvećivao je i pažnju domaćoj kućnoj proizvodnji, pak je tako došao i na osnutak škole za razvijanje domaće kućevne industrije. Već 1890. imao je golemu zbirku narodnih rukotvorina od 10.000 komada. U ono vrijeme za njega je radilo oko 2000 seljanki kojekakve kućne izrade, a zatim je počeo i kroz nekoliko godina prirediti u svijetu 96 velikih izložbi hrvatskog veziva (Paris, Berlin, Bruxelles, Hamburg, London, Leipzig, Roma, Firenze, Chicago, St. Louis, New-York, Melbourne, etc.). Priredivalo se prigodna predavanja, a strani tvorničari pokušavali su da motive našeg veziva apliciraju i u keramici i na staklu (u Americi tzv. »Croatian porcellan«). No aplikacija bilo je i u sferi svjetske ženske mode za nekoliko sezona, naročito u Parisu i u Beču. Osim hrvatskih i ostalih jugoslovenskih veziva g. Berger je sabirao obilje etnoloških objekata iz ostale Evrope, ali i iz područja tzv. egzotičkih naroda, pak je i ta zbirka uklopljena kao dragocjena sastavina među ostale zbirke Etnografskog Muzeja u Zagrebu, komu je dobar dio Berger privrijedio. Umjetničkom odjelu Hrvatskog Narodnog Muzeja oporučno je pak namijenio jedan cijeli mali muzej, koji se zasad nalazi u njegovu stanu. Tu privatnu inicijativu i požrtvornost honorirala je prije proslave i Narodna Skupština, zaključivši, da se svečaru odsad daje doživotna državna renta, a odlikovan je i inače u nekoliko narvata. Neumoran u prijeratnim inicijati-

PUBLIKACIJE

Dr. Otto Ernst, Franz Joseph I. in seinen Briefen. Auf Grund von Forschungen im Haus-, Hof- und Staatsarchiv zu Wien. Rikola Verlag. Wien-Leipzig-München 1924.

Dr. Otto Ernst izdao je pod gornjim naslovom jedno odlično djelo, u kojem je dao neobično uspješnu karakteristiku ličnosti Franje Josipa I. Morao je da kopa u jednoj golemoj masi vlastoručnih carevih pisama, koja su sačuvana u bečkom »Haus-, Hof- u. Staatsarchiv«-u i mora mu se priznati, da je iz te goleme mase izvadio i upotrebio ono, što je najznačajnije, tako da je carevu ličnost osvijetlio kao niko do njega. Istoričar vladanja cara Franje Josipa I. morat će često da posegne za Ernstovom knjigom, bude li htio da objektivno ocijeni ovog vladara.

Franjo Josip I. rješavao je sve pismeno. O svemu, što je bilo prepušteno njegovoj odluci, car se dao pismeno izvjestiti. I glavnu sadržinu usmenih referata rado je vidio crno na bijelom. Sve se to uvrštavalo u akta. Sam je car svoja i najneznatnija naređenja fiksirao pismeno. Danas ta akta omogućuju, da careva figura oštro i precizno karakterisana stoji pred našim očima.

Zanimljivo je konstatovati, da je car upotrebljavao uvijek istu vrstu finog »minister-papira«, da je uvijek ostao decenijama isti rukopis u hiljadama i hiljadama ovih listova, telegrama, naređenja, pitanja, čestitaka, kondolencija, familijarnih saopćenja, prijateljskih pisama iad. itd. Ako car ne sastavlja tekst sam, nego traži, da mu se sastavi, car svaki sastavak brižljivo pregleda i korigira. Često briše jedno slovo, a katkada i čitave rečenice i odsjeke. Telefonom se nije htio da služi do kraja svoga života, ali zato telegrafiše. Stajao je u telegrafskom saobraćaju s uredima, koji su bili u najbližoj njegovoj blizini — u Burgu. Bio je upućen u najsitnije tehničke detalje birokratskoga rada i pokazivao za nj veliki interes. Hofrat najboljeg kalibra.

U knjizi dr. Ernsta za nas je dašto u prvom redu od važnosti, u koliko se izvjesne stvari iz te careve korespondencije tiču naših prilika, ali ja ću ipak da referišem i o nekim drugim momentima, koji su veoma značajni za carevu ličnost, kao čovjeka i vladara i za koje mi se čini, da su tek poslije ove korespondencije dokumentarno osvijetljeni.

Konstitucionalizam bijaše za Franju Josipa nepoznat pojam. Da je kogod imao smjelosti, pa da ga pouči o tome, da je njegov način vladanja sve prije nego konstitucionalan, bio bi se Franjo Josip veoma

začudio ili štaviše ogorčio. Zar njega da se spriječava, da izvršuje svoju dužnost, da sve lično kontroliše, da se u sve lično miješa, da naređuje mjere, zabranjuje i zapovijeda? Pa u čemu bi se onda sastojalo vladanje?! U svojoj je mladosti naučio poznavati ideal vladara, zlatni vijek Austrije, cara Franju I. To je bio svjetao uzor, kome se nastojao po mogućstvu da približi. Istina je, da se u toku decenija morao da snalazi u popuštanjima i formalnim promjenama, ali se protiv njih borio dok je mogao. Čitavo je njegovo vladanje bilo, veli Dr. Ernst, »fortwurstelovanje«, koje je obilježeno time, da su on i njegovi narodi bili uvjereni, da su prodrli svojom voljom. Narodi su mislili, da se u Austriji i u Ugarskoj vlada konstitucionalno, a car je vjerovao da izvršuje neograničenu vlast. U sve se Franjo Josip ljubomorno i na autoritativni način miješao. Simpatizovao je s vojnicima i valjanim činovnicima, ali oštro izrađene političke ličnosti bile su mu neprijatne. Kad je trebalo, on je pomagao i svojim ministarstvima, da nadu prikladne ljude.

Kako je samo značajan incident s mađarskim ministrom prosvjete Trefort-om! Ovaj liberalno nastrojani ministar usudio se napisati biskupu od Samosujvara jedno pismo, u kojem su bile izvjesne političke enuncijacije (1883.). Car traži mađarski tekst i prevod teksta i piše ministru predsjedniku Tiszi, da je to pismo nepotrebno i bez takta. Kamo ćemo da dođemo, piše car, ako će svaki ministar javno manifestirati svoje vlastite političke nazore?! God. 1874., kad je mađarska vlada spremila zakon o civilnom braku, Franjo Josip prosto javlja mađarskom ministru predsjedniku, da takav zakon ne će sankcionirati. I stvar je u istinu bila pokopana za dvadeset godina.

Apsolutist po uvjerenju, car je Franjo Josip i policijski šef svoga carstva. Velikim ličnim interesom pratio je organizovanje policije u svim dijelovima svoga carstva. Policijsko ministarstvo, koje se zvalo »Oberste Polizeistelle«, bilo je god. 1853. odijeljeno od ministarstva unutrašnjih poslova i stavljeno neposredno pod carevu komandu. Specijalno se on zanimao za organizovanje talijanske policije u Lombardiji i gledao u policiji uopće najvažniji sastavni dio talijanske administracije. U Lombardiji je uopće čitava administracija postala u glavnom državna policija. God. 1865., prije posjete careve Lombardiji (1857.) dvije su poznate i omiljele glumice-pjevačice bile batinane u milanskoj tvrđavi uz asistenciju vlasti, a u prisutnosti austrijskih oficira. Uzrok toj kazni: pjevačice su izazvale patriotske manifestacije u teatru. Car je morao za to da